

श्रवन विहीन विद्यार्थियों के लिए
पाठ्यक्रम 2018-19 (संशोधित)

कक्षा : दसवीं

विषय : संस्कृत

- प्रश्नपत्र में कुल 14 प्रश्न होंगे।
- प्रश्न पत्र में दो भाग (क और ख) होंगे ।

भाग - क

प्रश्न - 1 बहुवैकल्पिक प्रश्न ।

निम्नलिखित में से 2 अंकों वाले 20 और एक-एक अंक वाले 5 बहुवैकल्पिक प्रश्न पूछे जाएंगे :

- (क) शब्द - रूप की सही विभक्ति को चुनने के लिए कहा जाएगा ।
(ख) धातु - रूप का सही लकार चुनने के लिए कहा जाएगा ।
(ग) धातुरूप में सही दो कृदन्त प्रत्यय को चुनने के लिए कहा जाएगा ।
(घ) सन्धि विच्छेद/ सन्धि को चुनने के लिए कहा जाएगा । 5X2=10

प्रश्न -2 मिलान के लिए सम्बन्धित प्रश्नों /शब्दों को चुनने के लिए कहा जाएगा :
सही वाक्यों का मिलान करने के लिए कहा जाएगा । 5X2=10

प्रश्न - 3 रिक्त - स्थानों की पूर्ति से सम्बन्धित प्रश्न पूछा जाएगा । 5X2=10

प्रश्न - 4 सम्बन्धित प्रश्नों के उत्तरों पर सही वाक्य पर सही (✓) और गलत वाक्य पर गलत (x) का चिन्ह लगाने को कहा जाएगा । 5X2=10

प्रश्न - 5 सम्बन्धित वाक्यों पर उचित विभक्ति लगाकर शुद्ध करने को कहा जाएगा । 5X1=5

भाग - ख

प्रश्न - 6 दो गद्यांशों में से किसी एक गद्यांश का अर्थ हिन्दी या पंजाबी या अंग्रेज़ी में करने को कहा जाएगा । 5X1=5

प्रश्न -7 दो पद्यांश में से किसी एक पद्यांश का अर्थ हिन्दी या पंजाबी या अंग्रेज़ी में करने को कहा जाएगा । 5X1=5

प्रश्न -8 पाठों के अभ्यासों में से पाँच प्रश्न हिन्दी में पूछे जाएंगे , जिनमें से तीन का उत्तर हिन्दी में लिखने को कहा जाएगा । 3X2=6

शुभ रम
शुभ
शुभ

प्रश्न -9 संस्कृत में पाँच प्रश्न दिए जाएंगे । जिनमें से तीन का उत्तर संस्कृत में लिखने को कहा जाएगा ।

3X2=6

प्रश्न -10 आठ शब्द संस्कृत में पूछे जाएंगे , जिनमें से पाँच का उत्तर हिन्दी में लिखने को कहा जाएगा । प्रत्येक उत्तर एक- एक अंक का होगा ।

5X1=5

प्रश्न -11 इस भाग से पाँच उपसर्ग पूछे जाएंगे , जिनमें से तीन का धातु और उपसर्ग अलग-अलग लिखने को कहा जाएगा । प्रत्येक उत्तर एक- एक अंक का होगा ।

3X1=3

प्रश्न -12 इस भाग में दो निबन्ध संकेत बिन्दुओं के आधार पर पूछे जाएंगे । दो विषयों में से किसी एक विषय पर संकेत बिन्दुओं के आधार पर निबन्ध लिखना होगा । जो पाँच अंक का होगा ।

=5

प्रश्न -13 पाठ्य पुस्तक में से कोई एक गद्यांश देकर उसी में से संस्कृत में दो सरल प्रश्नों का उत्तर पूछे जाएंगे । प्रत्येक उत्तर $2\frac{1}{2}$ अंक का होगा ।

$2\frac{1}{2} \times 2 = 5$

प्रश्न -14 हिन्दी के 8 वाक्य दिए जाएं जिनमें से 5 वाक्यों का संस्कृत में अनुवाद करने को कहा जाएगा । प्रत्येक उत्तर एक-एक अंक का होगा ।

5X1=5

उत्तर 218
सुखी

श्रवन विहीन विद्यार्थियों के लिए प्रश्नोत्तर 2018-19 (संशोधित) कक्षा : दसवीं विषय : संस्कृत		उत्तर भाग		
भाग - क				
I	बहुवैकल्पिक प्रश्न हल करें । शब्द -रूप भाग से दो अंक का एक प्रश्न पूछा जायेगा । (१) शब्द - रूप की सही विभक्ति चुने:			
	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन	
	1.1- भानो:	भानुभ्याम्	भानुभ्यः	
	1 - द्वितीया	2 - पंचमी	3 चतुर्थी 4 - प्रथमा	1.1- पंचमी
	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन	
	1.2 रीतये	रीतिभ्याम्	रीतिभ्यः	
	1 - द्वितीया	2 - पंचमी	3 चतुर्थी 4 - प्रथमा	1.2 -चतुर्थी
	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन	
	1.3- गुरोः	गुर्वोः	गुरूणाम्	
	1 - षष्ठी	2 - पंचमी	3 - चतुर्थी 4 - प्रथमा	1.3- षष्ठी
	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन	
	1.4- मत्या	मतिभ्याम्	मतिभिः	
	1 - द्वितीया	2 - पंचमी	3 - चतुर्थी 4 - तृतीया	1.4 -तृतीया
	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन	
	1.5- भानुना	भानुभ्याम्	भानुभिः	
	1 - तृतीया	2 - पंचमी	3 चतुर्थी 4-प्रथमा	1.5 -तृतीया
	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन	
1.6- गुरवे	गुरुभ्याम्	गुरुभ्यः		
1 - द्वितीया	2 - पंचमी	3 चतुर्थी 4-प्रथमा	1.6 -चतुर्थी	
एकवचन	द्विवचन	बहुवचन		
1.7- भ्रात्रे	भ्रातृभ्याम्	भ्रातृभ्यः		
1 - द्वितीया	2 - पंचमी	3 चतुर्थी 4-प्रथमा	1.7 चतुर्थी	

	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन	
1.8- गुरुः	गुरुः	गुरू	गुरवः	
१ - द्वितीया		२ - तृतीया	३ चतुर्थी	४-प्रथमा
एकवचन		द्विवचन		बहुवचन
1.9- मतिम्	मतिम्	मती	मतीः	
1 - द्वितीया		2 - पंचमी	3 - प्रथमा	4 - तृतीया
एकवचन		द्विवचन		बहुवचन
1.10- भानौ	भानौ	भान्वोः	भानुषु	
१ -तृतीया		२ - पंचमी	३ सप्तमी	४-प्रथमा
एकवचन		द्विवचन		बहुवचन
1.11- वारि	वारि	वारिणी	वारीणि	
१ - द्वितीया		२ - पंचमी	३ सप्तमी	४-प्रथमा
एकवचन		द्विवचन		बहुवचन
1.12- मत्तौ	मत्तौ	मत्त्योः	मत्तिषु	
1 -तृतीया		२ - पंचमी	३ सप्तमी	४-प्रथमा
एकवचन		द्विवचन		बहुवचन
1.13- रीतिः	रीतिः	रीती	रीतयः	
१ -तृतीया		२ - पंचमी	३ सप्तमी	४-प्रथमा
एकवचन		द्विवचन		बहुवचन
1.14- गुरुणा	गुरुणा	गुरुभ्याम्	गुरुभिः	
१ -तृतीया		२ - पंचमी	३ सप्तमी	४- चतुर्थी
एकवचन		द्विवचन		बहुवचन
1.15- वारिणे	वारिणे	वारिभ्याम्	वारिभ्यः	
१ -तृतीया		२ - चतुर्थी	३ सप्तमी	४-प्रथमा
एकवचन		द्विवचन		बहुवचन
1.16- रीतौ	रीतौ	रीत्योः	रीतिषु	
१ -तृतीया		२ - पंचमी	३ सप्तमी	४-प्रथमा
एकवचन		द्विवचन		बहुवचन
1.17- मत्तये	मत्तये	मत्तिभ्याम्	मत्तिभ्यः	
1 - चतुर्थी		2 - पंचमी	3 - प्रथमा	4 - तृतीया

	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन	
1.18- भानुम्	भानुम्	भानू	भानून्	
१ - तृतीया	२ - पंचमी	३ चतुर्थी	४- द्वितीया	1.18- द्वितीया
एकवचन	द्विवचन	बहुवचन		
1.19- भ्राता	भ्रातारौ	भ्रातरः		
1 - द्वितीया	2 - पंचमी	3 चतुर्थी	4-प्रथमा	1.19- प्रथमा
एकवचन	द्विवचन	बहुवचन		
1.20- भ्रातुः	भ्रात्रोः	भ्रातृणाम्		
1 - द्वितीया	2 - पंचमी	3 चतुर्थी	4- षष्ठी	1.20- षष्ठी
एकवचन	द्विवचन	बहुवचन		
धातु रूप - भाग से दो अंक का एक प्रश्न पूछा जायेगा ।				
(2) धातु - रूप का सही लकार चुने:				
	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन	
2.1- इच्छसि	इच्छथः	इच्छथ		
1-लट् लकार	2-लोट् लकार	3-लङ् लकार	4-लृट् लकार	2.1-लट् लकार
एकवचन	द्विवचन	बहुवचन		
2.2- अतुदः	अतुदतम्	अतुदत		
1-लट् लकार	2-लोट् लकार	3-लङ् लकार	4-लृट् लकार	2.2-लङ् लकार
एकवचन	द्विवचन	बहुवचन		
2.3- नश्यतु	नश्यताम्	नश्यन्तु		
1-लट् लकार	2-लोट् लकार	3-लङ् लकार	4-लृट् लकार	2.3-लोट् लकार
एकवचन	द्विवचन	बहुवचन		
2.4- अपृच्छत्	अपृच्छताम्	अपृच्छन्		
1-लट् लकार	2-लोट् लकार	3-लङ् लकार	4-लृट् लकार	2.4-लङ् लकार
एकवचन	द्विवचन	बहुवचन		
2.5- अचोरयः	अचोरयतम्	अचोरयत		
1-लट् लकार	2-लोट् लकार	3-लङ् लकार	4-लृट् लकार	2.5-लङ् लकार
एकवचन	द्विवचन	बहुवचन		
2.6- इच्छेयम्	इच्छेव	इच्छेम		
1-लट् लकार	2-लोट् लकार	3-विधिलिङ् लकार	4-लृट् लकार	2.6-विधिलिङ् लकार

	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन	
2.7-	चोरयिष्यसि	चोरयिष्यथः	चोरयिष्यथ	2.7-लृट् लकार
	1-लट् लकार	2-लोट् लकार 3-लङ् लकार	4-लृट् लकार	
	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन	
2.8-	कथयामि	कथयावः	कथयामः	2.8-लट् लकार
	1-लट् लकार	2-लोट् लकार 3-लङ् लकार	4-लृट् लकार	
	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन	
2.9-	भक्षयिष्यति	भक्षयिष्यतः	भक्षयिष्यन्ति	2.9-लृट् लकार
	1-लट् लकार	2-लोट् लकार 3-लङ् लकार	4-लृट् लकार	
	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन	
2.10-	नश्य	नश्यतम्	नश्यत	2.10-लोट् लकार
	1-लट् लकार	2-लोट् लकार 3-लङ् लकार	4-लृट् लकार	
	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन	
2.11-	चोरय	चोरयतम्	चोरयत	2.11-लोट् लकार
	1-लट् लकार	2-लोट् लकार 3-लङ् लकार	4-लृट् लकार	
	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन	
2.12-	कथयिष्यामि	कथयिष्यावः	कथयिष्यामः	2.12-लृट् लकार
	१-लट् लकार	२-लोट् लकार ३-लङ् लकार	४-लृट् लकार	
	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन	
2.13-	तुदेः	तुदेतम्	तुदेत	2.13-विधिलिङ् लकार
	१- विधिलिङ् लकार	२-लोट् लकार ३-लङ् लकार	४-लृट् लकार	
	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन	
2.14-	इच्छति	इच्छतः	इच्छन्ति	2.14-लट् लकार
	१-लट् लकार	२-लोट् लकार ३-लङ् लकार	४-लृट् लकार	
	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन	
2.15-	कथयेत्	कथयेताम्	कथयेयुः	2.15- विधिलिङ् लकार
	१-लट् लकार	२-लोट् लकार ३-लङ् लकार	४- विधिलिङ् लकार	
	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन	
2.16-	अकथयः	अकथयतम्	अकथयत	2.16-लङ् लकार
	१-लट् लकार	२-लोट् लकार ३-लङ् लकार	४-लृट् लकार	

सु३३

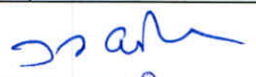
	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन	
2.17-	क्षालयिष्यति	क्षालयिष्यतः	क्षालयिष्यन्ति	
	१-लट् लकार	२-लोट् लकार	३-लङ् लकार	४-लृट् लकार
	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन	
2.18-	चोरयति	चोरयतः	चोरयन्ति	
	१-लट् लकार	२-लोट् लकार	३-लङ् लकार	४-लृट् लकार
	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन	
2.19-	चोरयेयम्	चोरयेव	चोरयेम	
	१-विधिलिङ् लकार	२-लोट् लकार	३-लङ् लकार	४-लृट् लकार
	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन	
2.20-	भक्षयामि	भक्षयावः	भक्षयामः	
	१-लट् लकार	२-लोट् लकार	३-लङ् लकार	४-लृट् लकार
	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन	
				2.17-लृट् लकार
				2.18-लट् लकार
				2.19-विधिलिङ् लकार
				2.20-लट् लकार
कृदन्त प्रत्यय भाग से दो-दो अंक के दो प्रश्न पूछे जायेंगे ।				
सही कृदन्त प्रत्यय चुने:				
3.1	‘कथनीय’ धातु रूप में कौन सा कृदन्त प्रत्यय लगा हुआ है? चुने:			
	1- क्त्वा	2 - अनीयर्	3 - तुमुन्	4 - क्त
3.2	‘नेतुम्’ धातुरूप में कौन सा कृदन्त प्रत्यय लगा हुआ है ? चुने:			
	1 - क्त्वा	2 -अनीयर्	3 - तुमुन्	4 - क्त
3.3	‘दर्शनीय’ रूप में कौन सा कृदन्त प्रत्यय लगा हुआ है? चुने:			
	1 - क्त्वा	2 - अनीयर्	3 - तुमुन्	4 - क्त
3.4	‘कूजित’ धातुरूप में कौन सा कृदन्त प्रत्यय लगा हुआ है ? चुने:			
	1 - क्त्वा	2 -अनीयर्	3 - तुमुन्	4 - क्त
3.5	‘चोरयितव्य’ रूप में कौन सा कृदन्त प्रत्यय लगा हुआ है? चुने:			
	1 - क्त्वा	2 - अनीयर्	3 - तुमुन्	4 - तव्यत्
3.6	‘भूत’ धातुरूप में कौन सा कृदन्त प्रत्यय लगा हुआ है ? चुने:			
	1 - क्त्वा	2 -अनीयर्	3 - तुमुन्	4 - क्त
3.7	‘पानीय’ रूप में कौन सा कृदन्त प्रत्यय लगा हुआ है? चुने:			
	1 - क्त्वा	2 - अनीयर्	3 - तुमुन्	4 - क्त
				3.1- अनीयर्
				3.2- तुमुन्
				3.3- अनीयर्
				3.4- क्त
				3.5- तव्यत्
				3.6- क्त
				3.7- अनीयर्

कृती

3.8 'नीत्वा' धातुरूप में कौन सा कृदन्त प्रत्यय लगा हुआ है ? चुने: 1 - क्त्वा 2 -अनीयर् 3 - तुमुन् 4 - क्त	3.8- क्त्वा
3.9 'कथयित्वा' धातुरूप में कौन सा कृदन्त प्रत्यय लगा हुआ है ? चुने: १ - क्त्वा २ -अनीयर् ३ - तुमुन् ४ - क्त	3.9- क्त्वा
3.10 'दातुम्' रूप में कौन सा कृदन्त प्रत्यय लगा हुआ है? चुने: १ - क्त्वा २ - अनीयर् ३ - तुमुन् ४ - क्त	3.10- तुमुन्
3.11 'स्थानीय' धातुरूप में कौन सा कृदन्त प्रत्यय लगा हुआ है ? चुने: १ - क्त्वा २ -अनीयर् ३ - तुमुन् ४ - क्त	3.11- अनीयर्
3.12 'भवितव्य' रूप में कौन सा कृदन्त प्रत्यय लगा हुआ है? चुने: १ - क्त्वा २ - तव्यत् ३ - तुमुन् ४ - क्त	3.12- तव्यत्
3.13 'पीत' धातु रूप में कौन सा कृदन्त प्रत्यय लगा हुआ है? चुने: 1- क्त्वा 2 - अनीयर् 3 - तुमुन् 4 - क्त	3.13- क्त
3.14 'दानीय' धातु रूप में कौन सा कृदन्त प्रत्यय लगा हुआ है? चुने: 1- क्त्वा 2 - अनीयर् 3 - तुमुन् 4 - क्त	3.14- अनीयर्
3.15 'पठित' धातु रूप में कौन सा कृदन्त प्रत्यय लगा हुआ है? चुने: 1- क्त्वा 2 - अनीयर् 3 - तुमुन् 4 - क्त	3.15-क्त
3.16 'पातव्य' रूप में कौन सा कृदन्त प्रत्यय लगा हुआ है? चुने: १ - क्त्वा २ - तव्यत् ३ - तुमुन् ४ - क्त	3.16- तव्यत्
3.17 'स्थित' रूप में कौन सा कृदन्त प्रत्यय लगा हुआ है? चुने: १ - क्त्वा २ - तव्यत् ३ - तुमुन् ४ - क्त	3.17- क्त
3.18 'कूजित्वा' रूप में कौन सा कृदन्त प्रत्यय लगा हुआ है? चुने: १ - क्त्वा २ - तव्यत् ३ - तुमुन् ४ - क्त	3.18- क्त्वा
3.19 'गन्तुम्' रूप में कौन सा कृदन्त प्रत्यय लगा हुआ है? चुने: १ - क्त्वा २ - तव्यत् ३ - तुमुन् ४ - क्त	3.19- तुमुन्
3.20 'पठनीय' रूप में कौन सा कृदन्त प्रत्यय लगा हुआ है? चुने: १ -अनीयर् २ - तव्यत् ३ - तुमुन् ४ - क्त	3.20- अनीयर्
3.21 'दातव्य' रूप में कौन सा कृदन्त प्रत्यय लगा हुआ है? चुने: १ -अनीयर् २ - तव्यत् ३ - तुमुन् ४ - क्त	3.21- तव्यत्
3.22 'पठितुम्' रूप में कौन सा कृदन्त प्रत्यय लगा हुआ है? चुने: १ -अनीयर् २ - तव्यत् ३ - तुमुन् ४ - क्त	3.22- तुमुन्

सुब्ब
2024

3.23 'भवनीय' रूप में कौन सा कृदन्त प्रत्यय लगा हुआ है? चुने: १ -अनीयर् २ - तव्यत् ३ - तुमुन् ४ - क्त	3.23- अनीयर्
3.24 'चोरयितुम्' रूप में कौन सा कृदन्त प्रत्यय लगा हुआ है? चुने: १ -अनीयर् २ - तव्यत् ३ - तुमुन् ४ - क्त	3.24- तुमुन्
3.25 'कूजितुम्' रूप में कौन सा कृदन्त प्रत्यय लगा हुआ है? चुने: १ -अनीयर् २ - तव्यत् ३ - तुमुन् ४ - क्त	3.25- तुमुन्
3.26 'भक्षणीय' रूप में कौन सा कृदन्त प्रत्यय लगा हुआ है? चुने: १ -अनीयर् २ - तव्यत् ३ - तुमुन् ४ - क्त	3.26- अनीयर्
3.27 'स्मृत्वा' रूप में कौन सा कृदन्त प्रत्यय लगा हुआ है? चुने: १ -अनीयर् २ - क्त्वा ३ - तुमुन् ४ - क्त	3.27- क्त्वा
3.28 'पठित्वा' रूप में कौन सा कृदन्त प्रत्यय लगा हुआ है? चुने: १ - क्त्वा २ - तव्यत् ३ - तुमुन् ४ - क्त	3.28- क्त्वा
3.29 'पानीय' रूप में कौन सा कृदन्त प्रत्यय लगा हुआ है? चुने: १ -अनीयर् २ - तव्यत् ३ - तुमुन् ४ - क्त	3.29- अनीयर्
3.30 'दृष्ट' रूप में कौन सा कृदन्त प्रत्यय लगा हुआ है? चुने: १ -अनीयर् २ - तव्यत् ३ - तुमुन् ४ - क्त	3.30- क्त
सन्धि- भाग से दो अंक का एक प्रश्न पूछा जायेगा ।	
(4)में कौन सा सन्धि विच्छेद सही है	
4.1 'रामो हसति' शब्द में कौन सा सन्धि विच्छेद सही है ? 1. रामस्+हसति 2 रामस्+हसति 3 रामः+हसति 4 रामो+हसति	4.1- रामः+हसति
4.2 'नमस्ते' शब्द में कौन सा सन्धि विच्छेद सही है ? 1. नमः+ते 2 नमस्+ते 3 नम+ते 4 नम+स्ते	4.2- नमः+ते
4.3 'पुनश्च' शब्द में कौन सा सन्धि विच्छेद सही है ? 1. पुन+श्च 2 पुनः+श्च 3 पुनश्+च 4 पुनः+च	4.3- पुनः+च
4.4 'नर इव' शब्द में कौन सा सन्धि विच्छेद सही है ? 1. नरे+व 2 नरस्+इव 3 नर+इव 4 नरः +इव	4.4- नरः +इव
4.5 'देवोऽस्ति' शब्द में कौन सा सन्धि विच्छेद सही है ? 1. देवे + अस्ति 2 . देवो + अस्ति 3 देवः + अस्ति 4 देवस्+अस्ति	4.5- देवः + अस्ति

 सुभा

4.6 'बालश्लेते' शब्द में कौन सा सन्धि विच्छेद सही है ? १. बालः+श्लेते २ बालस्+श्लेते ३ बालश्+श्लेते ४ बाल+श्लेते	4.6- बालः+श्लेते
4.7 'सूर्यस्तपति' शब्द में कौन सा सन्धि विच्छेद सही है ? १. सूर्य+तपति २ सूर्यस्+तपति ३ सूर्यः+तपति ४ सूर्यम्+तपति	4.7- सूर्यः+तपति
4.8 'बाल इच्छति' शब्द में कौन सा सन्धि विच्छेद सही है ? १. बालः +इच्छति २ बाल +इच्छति ३ बालस् +इच्छति ४ बालो +इच्छति	4.8- बालः +इच्छति
4.9 'अश्वा धावन्ति' शब्द में कौन सा सन्धि विच्छेद सही है ? १. अश्वो+धावन्ति २ अश्वा+धावन्ति ३ अश्वः+धावन्ति ४ अश्वाः+धावन्ति	4.9- अश्वाः+धावन्ति
4.10 'देवो याति' शब्द में कौन सा सन्धि विच्छेद सही है ? १ देवस् + याति २ देवः + याति ३ देवा +याति ४ देव + आयाति	4.10- देवः + याति
4.11 'कोऽपि' शब्द में कौन सा सन्धि विच्छेद सही है ? 1. क+अपि 2 .को + अपि 3 कः + अपि 4 कस्+अपि	4.11- कः + अपि
4.12 'नरस्तरति' शब्द में कौन सा सन्धि विच्छेद सही है ? १. नर+तरति २ नरस्+तरति ३ नरो+तरति ४ नरः+ तरति	4.12- नरः+ तरति
4.13 'बालश्चलति' शब्द में कौन सा सन्धि विच्छेद सही है ? १. बाल+चलति २ बालस्+चलति ३ बालः+चलति ४ बालो+चलति	4.13- बालः+चलति
4.14 'कस्सेवते' शब्द में कौन सा सन्धि विच्छेद सही है ? १. कः+ सेवते २ क+सेवते ३ कस्+सेवते ४ को+सेवते	4.14- कः+ सेवते
4.15 'बालोरोदिति' शब्द में कौन सा सन्धि विच्छेद सही है ? १ बालः+ रोदिति २ बालस्+ रोदिति ३ बाल + रोदिति ४ बालो+ रोदिति	4.15- बालः+ रोदिति
4.16 'अतः+एव' शब्द में कौन सा सन्धि विच्छेद सही है ? १ अतः+ एव २ अतस्+ एव ३ अत + एव ४ अतो + एव	4.16- अत + एव
4.17 'बालाः हसन्ति' शब्द में कौन सा सन्धि विच्छेद सही है ? १ बाल+ हसति २ बालस्+ हसति ३ बालः + हसति ४ बालो+ हसति	4.17- बालाः+ हसति
4.18 'कृष्णस्सर्पः' शब्द में कौन सा सन्धि विच्छेद सही है ? १ कृष्ण + सर्पः २ कृष्णस् +सर्पः ३ कृष्णः +सर्पः ४ कृष्ण + स्सर्पः	4.18- कृष्ण+ सर्पः
4.19 'नरोगच्छति' शब्द में कौन सा सन्धि विच्छेद सही है ? १ नरस्+ गच्छति २ नरः+ गच्छति ३ नर+ गच्छति ४ नरो+ गच्छति	4.19- नरः+ गच्छति
4.20 'एकश्शिशुः' शब्द में कौन सा सन्धि विच्छेद सही है ? १ एक + शिशुः २ एकः +शिशुः ३ एकश् +शिशुः ४ एको + शिशुः	4.20- एकः+ शिशुः

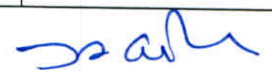
swah
म. 231

II

वाक्य मिलान भाग से दो -दो अंक के पाँच प्रश्न पूछे जायेंगे ।

वाक्य क को वाक्य ख के साथ मिलाकर सही मिलान करें।

क	ख	
(1) विद्या ददाति	स्वर्गखण्डः इव स्थितः ।	1 विनयम् ।
(2) अहं तावत् स्नानार्थं	नद्यः सन्ति ।	2 नदीं गच्छामि ।
(3) सत्यं कश्मीरः पृथिव्यां	नदीं गच्छामि ।	3 स्वर्गखण्ड इव स्थितः।
(4) यत्र नार्यस्तु पूज्यन्ते	विनयम् ।	4 रमन्ते तत्र देवताः ।
(5) अत्र सुजलाः	रमन्ते तत्र देवताः ।	5 नद्यः सन्ति ।
(6) एकः चन्द्र	विकसति ।	6 तमो हन्ति ।
(7) कमलम्	विविधानि यन्त्राणि संचलन्ति ।	7 विकसति ।
(8) संस्कृत-भाषा	तथा प्रजा ।	8 ललिता मधुरा च सन्ति ।
(9) विद्युतः शक्त्या	ललिता मधुरा च सन्ति ।	9 विविधानि यन्त्राणि संचलन्ति ।
(10) यथा राजा	तमो हन्ति ।	10 तथा प्रजा ।
(11) अद्यतनं युगं	सूर्यं परितः परिभ्रमन्ति । ।	11 वैज्ञानिकं युगमस्ति ।
(12) यथा बीजं	विशिष्टं ज्ञानं अस्ति ।	12 तथा फलं ।
(13) विशालाः पिण्डाः आकाशे	बहवः प्रदेशाः सन्ति । ।	13 सूर्यं परितः परिभ्रमन्ति
(14) भ्रमराः	वैज्ञानिकं युगमस्ति ।	14 रसमिच्छन्ति ।
(15) विज्ञानं पदार्थानां	तथा फलं ।	15 विशिष्टं ज्ञानं अस्ति ।
(16) सूर्यस्य एका	एका तुला आसीत् ।	16 एव गतिः ।
(17) अस्मिन् राष्ट्रे	रसमिच्छन्ति ।	17 बहवः प्रदेशाः सन्ति ।
(18) जीर्णधनस्य गृहे	एव गतिः ।	18 एका तुला आसीत् ।
(19) नास्ति रोगः	विषयस्य अध्यापकः आसीत् ।	19 समं दुखं ।
(20) रामतीर्थः गणित	शीघ्रतरं वायोः ।	20 विषयस्य अध्यापकः आसीत्
(21) सूर्य- परिवारं	समं दुखं ।	21 सौर मण्डलम् अपि कथयन्ति
(22) भावुकतायाः क्षणेषु रामतीर्थः	वणिक् आसीत् ।	22 काव्य-रचनाम् अकरोत्
(23) मनः	सौर मण्डलम् अपि कथयन्ति ।	23 शीघ्रतरं वायोः ।
(24) जीर्णधनः नाम	एकान्तं प्रियः आसीत् ।	24 वणिक् आसीत् ।
(25) रामतीर्थः शेषावात्	काव्य-रचनाम् अकरोत् ।	25 एकान्तं प्रियः आसीत् ।
(26) नास्ति विद्या	विनाशस्य ।	26 समो बन्धुः
(27) सूखे दुखे	समो बन्धुः ।	27 समे कृत्वा

५०३

- (28) लोभो मूलं समे कृत्वा ।
 (29) वरमेको गुणी पुत्रो न वृक्षाः ।
 (30) वस्तुतः यानम् एव धावति न च मूर्खशतानि अपि ।

- 28 विनाशस्य
 29 न च मूर्खशतानि अपि ।
 30 न वृक्षाः

III रिक्त - स्थानों की पूर्ति भाग से दो -दो अंक के पाँच प्रश्न पूछे जायेंगे ।

उचित शब्द चुनकर रिक्त - स्थानों की पूर्ति करें:

(1) तु त्रिविधा गतिः ।(उपग्रहाणां , ग्रहाणां ,)	1 उपग्रहाणां
(2) सा तु भक्षिता ।(मूषिकैः,विडालैः)	2 मूषिकैः
(3) रामतीर्थःएकांतप्रियः आसीत्।(यौवनात्, शैशवात्)	3 शैशवात्
(4) नौका गृहेकृतवन्तः। (निवासं,भ्रमणं)	4 निवासं
(5) वस्त्र पूतंपिबेत् ।(जलं ,दुग्धं)	5 जलं
(6) संस्कृतभाषा सर्वासांजननी अस्ति ।(वेदानां , भाषाणां)	6 भाषाणां
(7) सःअध्ययने प्रवृत्तः अभवत् ।(वेदान्तस्य,वेदस्य)	7 वेदान्तस्य
(8) तस्याः पिता कविः । (आसीत् , अस्ति)	8 आसीत्
(9) मिहिरः। (प्रचरति ,उदयति)	9 उदयति
(10) किं श्येनः हर्तुं समर्थः ।(बालं, युवकं)	10 बालं
(11) वस्तुतः यानम् एव धावति न ।(वृक्षाः, राजमार्गाः)	11 वृक्षाः
(12) नैनं पावकः। (वहति, दहति)	12 दहति
(13) महासिंहःतस्य जन्मनः सूचनां प्राप्तवान्।(रणक्षेत्रे,क्रीडाक्षेत्रे)	13 रणक्षेत्रे
(14) दूरभाषेण दूरे स्थितः जनाः कुर्वन्ति ।(वार्तालापं, पठनम्)	14 वार्तालापं
(15) अद्य..... स्वतन्त्राः स्मः ।(वयम् ,यूयम्)	15 वयम्
(16) सत्यमेव.....नानतृम् ।(जयते , वर्धते)	16 जयते
(17) सर्वे भद्राणि । (पश्यन्तु ,भवन्तु)	17 पश्यन्तु
(18) विद्या ददाति . . .। (विनयं , शौर्यं)	18 विनयं
(19) विद्युतः शक्त्याविविधानि यन्त्राणि।(संचलति,गच्छति)	19 संचलति
(20) पवनः..... ।(वहति , दहति)	20 वहति
(21) प्रातः सूर्यः दिग्दिशे उदेति । (पूर्वे ,पश्चिमे)	21 पूर्वे
(22) तत्र सः मोदकानि अखादत् ।(मधुराणि , अम्लानि)	22 मधुराणि
(23) अस्मात् स्थानात् अमरनाथं प्रतिआरभ्यते । (यात्रा , कार्यं)	23 यात्रा
(24) नैनं छिदन्ति। (शस्त्राणि,वस्त्राणि)	24 शस्त्राणि
(25) यथा देशः तथा ।(वेषः ,केशः)	25 वेषः
(26) औषधैः असाध्यानाम् अपिउपचारः भवति।(रोगाणां, चमत्काराणां)	26 रोगाणां
(27)शीघ्रतरं वायोः । (जलं, मनः)	27 मनः
(28)गतयो भवन्ति वित्तस्य । (तिस्रः/षड्)	28 तिस्रः
(29) जित्वा वा भोक्ष्यसे..... । (महीम, अन्नं)	29 महीम्
(30) अस्मिन् देशे तुंगा ...। (पर्वतः , पुरुषाः)	30 पर्वतः

सर्वे
 मूर्खी

IV

सही अथवा गलत का चिन्ह भाग से दो-दो अंक के पाँच प्रश्न पूछे जायेंगे।

वाक्य पर सही (✓)अथवा गलत (×) का चिन्ह लगाएं:

1 - 'नश्' धातु का लोट् लकार उत्तम पुरुष एकवचन में "नश्यामि" होता है।	1-गलत
2- 'क्षाल्' धातु का लोट् लकार उत्तम पुरुष बहुवचन में "क्षालयाम" होता है।	2- सही
3- 'दिव्' धातु का लङ् लकार उत्तम पुरुष एकवचन में "अदीव्यामि" होता है।	3-गलत
4- 'तुद्' धातु का लोट् लकार प्रथम पुरुष द्विवचन में "तुदताम्" होता है।	4-सही
5- 'चुर्' धातु का लृट् लकार उत्तम पुरुष एकवचन में "चोरयिष्यामि" होता है।	5-सही
6- 'कथ्' धातु का लट् लकार मध्यम पुरुष बहुवचन में "कथयथ" होता है।	6-सही
7- 'दिव्' धातु का लृट् लकार उत्तम पुरुष एकवचन में "देविष्यामि" होता है।	7-सही
8- 'स्पृश्' धातु का विधिलिङ् लकार मध्यम पुरुष बहुवचन में "स्पृशेत" होता है।	8- सही
9- 'भक्ष्' धातु का लङ् लकार उत्तम पुरुष एकवचन में "अभक्षयम्" होता है।	9-सही
10- 'दिव्' धातु का लोट् लकार प्रथम पुरुष बहुवचन में "दीव्यन्ति" होता है।	10-गलत
11- 'चुर्' धातु का लङ् लकार उत्तम पुरुष एकवचन में "अचोरयम्" होता है।	11-सही
12- 'कथ्' धातु का विधिलिङ् लकार प्रथम पुरुष बहुवचन में "कथयेयुः" होता है।	12-सही
13- 'चुर्' धातु का लट् लकार प्रथम पुरुष एकवचन में "चोरयति" होता है।	13-सही
14- 'तुद्' धातु का लृट् लकार मध्यम पुरुष द्विवचन में "तुदिष्यथः" होता है।	14-गलत
15- 'कथ्' धातु का लङ् लकार प्रथम पुरुष बहुवचन में "अकथयन्" होता है।	15-सही
16- 'भक्ष्' धातु का विधिलिङ् लकार उत्तम पुरुष एकवचन में "भक्षयेम्" होता है।	16-गलत
17- 'चुर्' धातु का लोट् लकार मध्यम पुरुष एकवचन में "चोरय" होता है।	17-सही
18- 'कथ्' धातु का विधिलिङ् लकार उत्तम पुरुष द्विवचन में "कथयेव" होता है।	18-सही
19- 'तुद्' धातु का लङ् लकार प्रथम पुरुष द्विवचन में "अतुदताम्" होता है।	19- सही
20- 'भक्ष्' धातु का लट् लकार मध्यम पुरुष एकवचन में "भक्षयसि" होता है।	20- सही
21- 'गुरु' शब्द का प्रथमा विभक्ति बहुवचन में "गुरवः" होता है।	21- सही
22- 'दातृ' शब्द का पंचमी विभक्ति बहुवचन में "दातृणाम्" होता है।	22-गलत
23- 'मति' शब्द का द्वितीया विभक्ति बहुवचन में "मतीः" होता है।	23- सही
24- 'रीति' शब्द का पंचमी विभक्ति एकवचन में "रीतेः" होता है।	24- सही
25 'धेनु' शब्द का तृतीय विभक्ति बहुवचन में "धेनुभ्यः" होता है।	25-गलत
26- 'भानुः' शब्द का तृतीया विभक्ति एकवचन में "भानुना" होता है।	26- सही
27- 'दातृ' शब्द का षष्ठी विभक्ति एकवचन में "दातुः" होता है।	27- सही
28- 'मातृ' शब्द का प्रथमा विभक्ति बहुवचन में "मातरः" होता है।	28- सही

20/11/2021
सूत्री

29- 'वारि' शब्द का पंचमी विभक्ति बहुवचन में "वारिभिः" होता है।	29- गलत
30- 'भ्रातृ' शब्द का षष्ठी विभक्ति बहुवचन में "भ्रातृणाम्" होता है।	30- गलत
31- 'मति' शब्द का तृतीया विभक्ति एकवचन में "मत्या" होता है।	31- सही
32- 'गुरु' शब्द का पंचमी विभक्ति बहुवचन में "गुरुभिः" होता है।	32- गलत
33- 'रीति' शब्द का द्वितीया विभक्ति एकवचन में "रीतिम्" होता है।	33- सही
34- 'भानुः' शब्द का चतुर्थी विभक्ति एकवचन में "भानवे" होता है।	34- सही
35- 'मति' शब्द का पंचमी विभक्ति द्विवचन में "मत्योः" होता है।	35- सही
36- 'रीति' शब्द का चतुर्थी विभक्ति द्विवचन में "रीतिभ्याम्" होता है।	36- सही
37- 'मातृ' शब्द का तृतीया विभक्ति बहुवचन में "मातृभिः" होता है।	37- सही
38- 'रीति' शब्द का सप्तमी विभक्ति एकवचन में "रीतौ" होता है।	38- गलत
39- 'भानुः' शब्द का पंचमी विभक्ति द्विवचन में "भानुभ्याम्" होता है।	39- सही
40- 'मति' शब्द का षष्ठी विभक्ति बहुवचन में "मतीनाम्" होता है।	40- सही
41 'अर्जुनः+उवाच' शब्द की सन्धि "अर्जुनोवाच" होती है।	41- गलत
42 'नमः+ते' शब्द की सन्धि "नमस्ते" होती है।	42- सही
43 'मुनिः+छात्रः' शब्द की सन्धि "मुनिच्छात्रः" होती है।	43- गलत
44 अतः+एव' शब्द की सन्धि "अतैव" होती है।	44- गलत
45 'कः + एषः' शब्द की सन्धि "क एषः" होती है।	45- सही
46 'सः + अत्र' शब्द की सन्धि "सोऽत्र" होती है।	46- सही
47 'बालः +चलति' शब्द की सन्धि "बालश्चलति" होती है।	47- सही
48 'पुनः + च' शब्द की सन्धि "पुन च" होती है।	48- गलत
49 'कृष्ण +सर्पः' शब्द की सन्धि "कृष्णस्सर्पः" होती है।	49- सही
50 'जनाः +गताः' शब्द की सन्धि "जनो गताः" होती है।	50- गलत

V

उपपद विभक्ति भाग सात प्रश्न से एक-एक अंक के पाँच प्रश्न पूछे जायेंगे ।

उचित विभक्ति लगाकर शुद्ध करें :

- (1) रामस्य/रामेण सह सीता वनं अगच्छत् ।
- (2) मित्रस्य/मित्रात् अन्यः कः समर्थः ।
- (3) सोमवारस्य/सोमवारात् अनन्तरं आगमिष्यामि ।
- (4) अलं विषादेन/विषादात् ।

- 1 रामेण
- 2- मित्रात्
- 3 -सोमवारात्
- 4- विषादेन

उत्तर
सही

(5) कविषु/ कविभिः कालिदासः श्रेष्ठतमः ।	5-कविषु
(6) ग्रामस्य/ ग्रामं समीपे विद्यालयः अस्ति ।	6- ग्रामस्य
(7) राजेशः दिनेशन/दिनेशात् मूर्खतरः ।	7- दिनेशात्
(8) तं/तस्य विना तत्र कः गच्छेत् ।	8-तं
(9) अत्र चौरस्य/चौरात् भयं नास्ति ।	9 -चौरात्
(10) देवाय/ देवं नमः ।	10- देवाय
(11) ग्रामस्य/ग्रामं सर्वतः जलं वर्तते ।	11 -ग्रामं
(12) विद्यालयस्य / विद्यालयं उभयतः जलं वर्तते ।	12 -विद्यालयं
(13) पिता पुत्रे/पुत्राय स्निह्यति ।	13- पुत्रे
(14) धिक् पिशुनाय/पिशुनम् ।	14- पिशुनम्
(15) कृष्णः रामेण/रामात् पृथक् न अस्ति ।	15 -रामात्
(16) जननी पुत्रं/पुत्राय मोदकं यच्छति ।	16- पुत्राय
(17) सः व्याकरणेन/व्याकरणे कुशलः । ।	17-व्याकरणे
(18) वासुदेवं /वासुदेवाय नमः ।	18-वासुदेवाय
(19) सः कृष्णं/ कृष्णस्य सदृशः ।	19 -कृष्णस्य
(20) मया सार्धं कवितां/कविता पठ ।	20 -कवितां

भाग-ख

VI

दो गद्यांशों में से किसी एक गद्यांश का अनुवाद करना होगा। जो पाँच अंक का होगा।

गद्यांश का हिन्दी या पंजाबी या अंग्रेज़ी में अनुवाद करें।

(1) प्रातः सूर्यः पूर्वे दिग्विभागे उदेति, सायं च पश्चिमे अस्तमेति, इति प्रतिदिनं पश्यामः। तत् किं सूर्यः पूर्वात् पश्चिमं प्रति गच्छति ? न हि, तत् तथा न। सूर्यः स्वस्थाने स्थितः निजे अक्ष-बिन्दौ भ्रमति, अस्माकं पृथिवी तं परितः परिभ्रमति। यदा वयं रेल-याने उपविष्टाः गच्छामः, तदा चलम् अपि यानं निश्चलं प्रतिभाति, वहिःस्थाः च निश्चलाः अपि वृक्षाः चलाः प्रतिभान्ति।

(2) सूर्यस्य एकः एव गतिः। अयं चक्रस्य नाभिः इव निजे अक्षे एव भ्रमति। अस्माकं पृथिव्याः अन्येषां च ग्रहाणां द्विविधा गतिः। एते ग्रहाः यथा स्वे-स्वे अक्षे-चक्र नाभिवत्

Handwritten signature and date: 20/03/20

भ्रमन्ति , तथा चक्र नेमिवत् निज-निज कक्षायां सूर्यं परितः अपि परिभ्रमन्ति । उपग्रहाणां तु त्रिविधा गतिः ते यथा निजे अक्षे भ्रमन्ति, तथा स्वं-स्वं ग्रहं परितः अपि परिभ्रमन्ति । एवं च निज-ग्रहेण संहिताः ते सूर्यं परितः अपि परिभ्रमन्ति ।

(3) इयं भाषा सरला सुबोधा च अस्ति । अस्यां भाषायां वाक्य विन्यासस्य नियमाः विशेषेण सरलाः सन्ति । शनैः-शनैः नियमपूर्वकम् अभ्यासं कृत्वा बालकः अस्यां भाषायां प्रवीणतां प्राप्तुं शक्नोति । शब्दानां विशालः भण्डारः अस्याः भाषायाः अनन्या विशेषता अस्ति । अस्यां भाषायां शब्द- निर्माणस्य अद्भुता शक्तिः अस्ति। अद्यापि इयं भाषा पारिभाषिकाणां शब्दानां निर्माणे सहायतां करोति । प्रादेशिकीणां भाषाणां विकासाय समृद्धये च अस्याः भाषायाः महतीम् आवश्यकतां सर्वे अपि स्वीकुर्वन्ति ।

(4) प्राचीन काले संसारे यातायातस्य साधनानि स्वल्पानि आसन् । ग्रामान्तरं नगरान्तरं वा गन्तुं जनाः अश्वस्य, उष्ट्रस्य, रथस्य वा वाहनरूपेण उपयोगं कुर्वन्ति स्म । अधुना द्विचक्रिकाः मोटरयानानि, पोताः, रेलयानानि, विमानानि, अन्यानि च विविधानि यातायात साधनानि सुलभानि सन्ति । विमानेन जनाः अल्पेन एव कालेन आकाशमार्गेण सुदूरं प्राप्नुवन्ति। राकेटयानेन अन्तरिक्षयात्रिणः चन्द्रलोकम् अपि प्राप्ताः । कालेन च ते मंगल ग्रहं शुक्र ग्रहं च अपि गन्तुं समर्थाः स्युः ।

(5) अथ स श्रेष्ठी तम् अपृच्छत् - “भोः अभ्यागत, कथय कुत्र स मम दारकः ,यः त्वया सह नदी गतः ?” जीर्णधनः अवदत् - “ नदी- तटात् स श्येनेन अपहृतः ।” श्रेष्ठी अकथयत् -“ भोः मिथ्यावादिन् , किं क्वचित् श्येनः बालं हर्तुं शक्नोति? तत् समर्पय मम सुतम् । अन्यथा राजपुरुषाय निवेदयिष्यामि ।जीर्णधनः आह -“भोः सत्यवादिन्, यथा श्येनः बालं न अपहरति तथा मूषिकाः अपि लोह-घटितां तुलां न भक्षयन्ति । तत् अर्पय मे तुलां , यदि तव दारकेण प्रयोजनम् ।”

(6) गतवर्षे वयं ग्रीष्मावकाशे कश्मीर यात्रां कर्तुं चण्डीगढात् सायं रेल-यानेन प्रस्थिताः । अन्येद्युः प्रातः वयं जम्मू नगरं प्राप्तवन्तः । ततः मोटर-यानेन श्रीनगराय प्रस्थाय, मार्गे अतिदीर्घां जवाहर-सुरंगाम् अतिक्रम्य, वयं कश्मीरस्य मनोहराम् उपत्यकां प्रविष्टाः। मार्गम् उभयतः रम्याणि दृश्यानि अवलोकयन्तः वयं द्वादशभिः होराभिः श्रीनगरं प्राप्नुवाम् । श्री नगरं वितस्ता-नदीम् उभयतः स्थितम् अस्ति ।

(7) एवं विवदमानौ तौ उभौ कोट-पालिकाम् अगच्छताम् । श्रेष्ठी आह-“श्रीमन्तः, मम शिशुः अनेन चौरिण अपहृतः ।” अथ- राजपुरुषाः तम् अवदत् “भोः अस्य दारकं प्रत्यर्पय।” स आह- “किं करोमि ? पश्यतः मे नदी - तटात् श्येनेन अपहृतः शिशुः ।” तत् श्रुत्वा ते राजपुरुषाः अवदन्- “भोः , न सत्यं वदसि त्वम् किं श्येनः शिशुं हर्तुं समर्थः ।”

उपनि
१०३

(8) पंचापस्य वीरप्रसूभूमौ महाराज्ञो रणजीतसिंहस्य नाम 'शेर-ए-पंजाब' रूपेण जनाः सादरं स्मरन्ति । तस्य जन्म ख्रिष्टाब्दस्य 1780 तमे वर्षे 'सुकरचकिया' मिसलस्य सरदारस्य महासिंहस्य गृहे अभवत् । तस्य मातुः नाम राजकौरः आसीत् । सा तस्य नाम बुधसिंहः इति अकरोत् । महासिंहः रणक्षेत्रे तस्य जन्मनः सूचनां प्राप्तवान् । तत्र विजयं प्राप्य सः तस्य नाम 'रणजीतसिंहः' इति अकरोत् ।

(9) भारतवर्षस्य सुप्रसिद्धः वेदान्तज्ञः स्वामी रामतीर्थः पश्चिम-पंजाब राज्ये गुजरांवाला प्रदेशे 1873 तमे ईसाब्दे अजायत् । स बाल्यात् एव मेधावी, प्रतिभावान् च आसीत् । पाठशालायाम् अध्यापकाः तस्य प्रतिभया, स्मरण शक्त्या च अत्यन्तं प्रभाविताः आसन् । अल्पेन एव कालेन स उर्दू-फारसी भाषयोः प्रवीणतां प्राप्तवान् । ततः स संस्कृत-भाषाम् अपि अपठत् । असाधनः तस्य जनकः तस्य उच्च शिक्षायाः प्रबन्धं कर्तुम् असमर्थः आसीत् ।

(10) एशिया-महाद्वीपस्य दक्षिण-भागे स्थितः विस्तृतः भू-भागः भारतम् अस्माकं देशः । अस्मिन् देशे बहवः रम्याः प्रदेशाः, हिमालयादयः तुंगाः पर्वताः गंगाद्याः च सुजलाः नद्यः सन्ति । अत्र खलु रामः, कृष्णः, महावीरः, बुद्धः, शंकराचार्यः, चैतन्यः, कबीरः, नानकः, दयानन्दः, विवेकानन्दः, अन्ये च बहवः महापुरुषाः अभवन् । ते स्वकीयैः चरितैः अस्य देशस्य संस्कृतेः निर्माणम् अकुर्वन् । केचित् महापुरुषाः सागराणाम् अपि पारं गत्वा इमां संस्कृतिं प्रासारयन् ।

VII दो पद्यांशों में से किसी एक पद्यांश का अनुवाद करना होगा। जो पाँच अंक का होगा।

पद्यांश का हिन्दी या पंजाबी या अंग्रेज़ी में अनुवाद करें।

- (1) नास्ति विद्या-समो बन्धु, न च सत्य-समः सखा ।
नास्ति रोग-समं दुखं न च त्याग-समं सुखम् ॥
- (2) प्रसरति गगने हरि -हर-भवने, दुन्दुभि-दमदम-नादः ।
भज परमेशं, पठ सनिवेशं, भवतादनुपम-मोदः ॥
- (3) मानं हित्वा प्रियो भवति, क्रोधं हित्वा न शोचति ।
कामं हित्वाऽर्थवान् भवति, लोभं हित्वा सुखी भवेत् ॥
- (4) विद्या विवादाय, धनं मदाय, शक्तिः परेषां परपीडनाय ।
खलस्य, साधोः विपरीतमेतद्, ज्ञानाय दानाय च रक्षनाय ॥
- (5) मातृवत् परदारेषु, परद्रव्येषु लोष्टवत् ।
आत्मवत् सर्वभूतेषु, यः पश्यति सः पण्डितः ॥
- (6) वरमेकी गुणी पुत्रो न च मूर्खशतानि अपि ।

म. ३३

एकः चन्द्रः तमो हन्ति न च तारागणा अपि॥

- (7) परित्राणाय साधूनां , विनाशाय च दुष्कृताम् ।
धर्म-संस्थापनार्थाय संभवामि युगे युगे ॥
- (8) काव्यशास्त्र विनोदेन कालो गच्छति धीमताम् ।
व्यसनेन च मूर्खाणां निद्रया कलहेन वा ॥
- (9) सत्यं ब्रूयात् , प्रियं ब्रूयात् , न ब्रूयात् सत्यमप्रियम् ।
प्रियं च नानृतं ब्रूयाद् , एषः धर्मः सनातनः ॥
- (10) पुस्तकस्था तु या विद्या, पर हस्त-गतं धनम् ।
कार्यकाले समुत्पन्ने, न सा विद्या, न तद् धनम् ॥

VIII

इस भाग से पाँच प्रश्न हिन्दी में पूछे जाएंगे , जिनमें से तीन का उत्तर हिन्दी में लिखने को कहा जाएगा । प्रत्येक उत्तर के दो अंक निश्चित हैं ।

- (1) जीर्णधन दूसरे देश में किस लिए गया ?
(2) हमारा देश किस महाद्वीप में स्थित है ? ।
(3) स्वामी रामतीर्थ ने नौकरी क्यों छोड़ी ?
(4) विज्ञान किसे कहते हैं ?
(5) लाहौरवासियों ने महाराजा रणजीत सिंह को किस पद से विभूषित किया?
(6) पंजाब की आर्थिक अवस्था जर्जर कैसे हुई ?
(7) विज्ञान नें हमें यातायात के कौन से नये साधन दिए हैं ?
(8) बुद्धि के विकास के लिए क्या करना चाहिए ?
(9) सच्चा मित्र कौन होता है ?
(10) सरोजिनी ने समाज सुधार के क्या-क्या काम किए ?
(11) वेद कितने हैं ?
(12) हम दिशाओं का निर्धारण कैसे करते हैं ?
(13) स्वामी रामतीर्थ उच्च शिक्षा प्राप्त करने में कैसे सफल हुए ?
(14) मनुष्य को कौन से दोष छोड़ देने चाहिए?
(15) कश्मीर में किस ऋतु में लोग अधिक जाते हैं ?
(16) जीर्णधन ने बच्चे को कहाँ रखा ?
(17) धन की कितनी गतियाँ होती हैं ?
(18) आकाश में कितने ग्रह हैं ?
(19) दूर बैठे लोग किस यन्त्र से बातचीत करते हैं ?
(20) सरोजिनी नायडू के पिता का क्या नाम था ?
(21) पृथ्वी किस के गिर्द घूमती है ?
(22) विज्ञान ने मानव जीवन कैसा कर दिया है ?
(23) किस प्रदेश की धरती को स्वर्ग कहते हैं ?
(24) संसार में वायु से अधिक गति किसकी है ?
(25) कमल कब खिलतता है ?
(26) लोग किस साधन से आकाश में यात्रा करते हैं ?
(27) सूर्य की कितने प्रकार की गति होती है ?

- 1-धन कमाने के लिए ।
2- एशिया महाद्वीप
3-भारतीय संस्कृति के प्रचार के लिए
4-विशेष ज्ञान को ।
5-महाराजा पद से ।
6-विदेशियों के आक्रमण द्वारा
7-रेल, मोटरगाडी ,जहाज आदि
8-विद्वानों की संगति।
9-जो विपत्ति में साथ दे ।
10-जाति भेदभाव दूर किया।
11-चार।
12-सूर्योदय के सामने खड़े होकर
13-सेठ की सहायता से।
14-भय,क्रोध,आलस्य,निद्रा आदि
15-गर्मी की ऋतु में।
16-निर्जन स्थान में।
17-तीन-दान,भोग,और नाश।
18-नौ ।
19-टैलीफोन से ।
20-अघोरनाथ ।
21-सूर्य के ।
22-सरल ।
23- कश्मीर ।
24-मन की ।
25- प्रातः काल ।
26-विमान से ।
27-एक प्रकार की ।

2031

(28) उपग्रहों की कितने प्रकार की गति होती है ? (29) क्या सूर्य पृथ्वी के गिर्द घूमता है ? (30) नगाड़ों और ढोल का शब्द कहाँ से आता है ? (31) सरोजिनी नायडू किस प्रदेश की राज्यपाल बनी ? (32) किस भाषा को देववाणी कहते हैं ? (33) गुलमर्ग की क्या विशेषता है ? (34) महाराजा रणजीत सिंह का जन्म कब हुआ ? (35) शरीर और आत्मा में क्या भेद है ? (36) पंजाब कितनी मिसलों में विभक्त था ? (37) कश्मीर के किसी धार्मिक स्थान का नाम बताओ ? (38) मनु ने धर्म के कितने लक्षण कहे हैं ? (39) किस शक्ति से अनेक यन्त्र चलते हैं ? (40) सदी की दवा क्या है ? (41) संसार में धरती से अधिक भारी क्या है ? (42) अकेला कौन घूमता है ? (43) किस के समान मनुष्य का कोई मित्र नहीं होता ? (44) संस्कृत भारतवर्ष की कैसी भाषा है ? (45) राष्ट्रीय एकता के लिए किस भाषा की आवश्यकता है ? (46) रामतीर्थ ने किस नदी में जलसमाधि ली ? (47) रामतीर्थ किस परीक्षा में सर्वप्रथम रहे ? (48) स्वामी रामतीर्थ पंजाब के किस जिले में पैदा हुए ? (49) महाराजा रणजीत सिंह की माता का क्या नाम था ? (50) महाराजा रणजीत सिंह के पिता का क्या नाम था ?	28-तीन प्रकार की । 29-नहीं । 30-हरिहर भवन से । 31- उत्तर प्रदेश की। 32- संस्कृत को । 33-घास के बड़े मैदान । 34-1780 ई.में । 35-शरीर नित्य आत्मा अनित्य । 36- बारह । 37-शंकराचर्य का मन्दिर । 38-चार । 39-विद्युत शक्ति से । 40-आग । 41- माता । 42- सूर्य । 43-सत्य के समान । 44-प्राचीनतम भाषा । 45-संस्कृत की । 46- गंगा में । 47- बी.ए. । 48- गुजरां वाला । 49- राजकौर । 50- महा सिंह ।

IX

इस भाग से पाँच प्रश्न संस्कृत में पूछे जाएंगे , जिनमें से तीन का उत्तर संस्कृत में लिखने को कहा जाएगा । प्रत्येक उत्तर के दो अंक निश्चित हैं ।

(1) कमलं कदा विकसति ? (2) सरोजिनी नायडू: कुत्र जन्म अलभत् ? (3) सूर्य-परिवारं किं कथयन्ति ? (4) भारतं कीदृशं राष्ट्रम् अस्ति ? (5) कस्मात् स्थानात् अमरनाथं प्रति यात्रा प्रारभ्यते ? (6) पृथ्वी कं परितः परिभ्रमति ? (7) स्वतन्त्रम् अस्माकं राष्ट्रं कीदृशम् अस्ति ? (8) रामतीर्थः कस्य विषयस्य अध्यापकः आसीत् ? (9) जनाः केन साधनेन आकाशमार्गेण सुदूरं गच्छन्ति ? (10) महाराजा रणजीत सिंहः कैः महाराजा पदेन विभूषितः ? (11) जीर्णधनः कः आसीत् ? (12) संस्कृत -भाषा कीदृशी अस्ति ? (13) अस्माकं देशः कुत्र स्थितः अस्ति ? (14) विज्ञानेन मानवस्य जीवनं कीदृशं भवति ? (15) महाराजा रणजीत सिंहः कीदृशः प्रशासकः आसीत् ? (16) महाराजो रणजीत सिंहस्य जन्म कदा अभवत् ?	1-प्रातः काले । 2-हैदराबाद नगरे । 3-सौर मण्डलम् । 4-विशालम् । 5-पहलगमात् । 6-सूर्यम् । 7-प्रजातन्त्रात्मकम् । 8-गणित विषयस्य । 9-विमानेन । 10-लाहौर वासिभिः । 11-वणिक् आसीत् । 12-ललिता मधुरा च । 13-एशिया महाद्वीपस्य दक्षिणभागे 14-सुखमयम् । 15-कुशलः प्रशासकः । 16-1780 तमे वर्षे ।

20/11/2021

मंजूरी

- (17) श्रेष्ठिनः पुत्रः केन अपहृतः ?
 (18) मंगलस्य कति उपग्रहाः सन्ति ?
 (19) जीर्णधनः किमर्थं नदीं गच्छति ?
 (20) जीर्णधनस्य गृहे का आसीत् ?
 (21) खगकुलं कुत्र नृत्यति ?
 (22) संस्कृतभाषायाः प्राचीनतमः ग्रन्थः कः अस्ति ?
 (23) रामतीर्थस्य कस्मिन् दृढा भक्तिः आसीत् ?
 (24) किं न छिन्दन्ति शस्त्राणि ?
 (25) तस्य माता तस्य किं नाम अकरोत् ?
 (26) पहलगामं कुत्र स्थितम् अस्ति ?
 (27) कः प्रदेशः पृथिव्यां स्वर्गखण्डः इव स्थितः ?
 (28) आयुः, विद्या, यशः, बलं कस्य वर्धन्ते ?
 (29) केन यानेन चन्द्रलोकस्य यात्रा सुलभा अभवत् ?
 (30) सरोजन्याः पितुः नाम किम् आसीत् ?

- 17-श्येनेन ।
 18-द्वौ ।
 19-स्नानार्थम् ।
 20-तुला ।
 21-दिशि-दिशि नृत्यति ।
 22-ऋग्वेदः ।
 23-श्रीकृष्णे ।
 24-आत्मानम् ।
 25-बुधसिंहः ।
 26-लम्बोदरी नदी तटे ।
 27-कस्मीरः ।
 28-अभिवादन शीलस्य ।
 29-राकेट यानेन ।
 30-अघोरनाथः ।

X

इस भाग से आठ शब्द संस्कृत में पूछे जाएंगे, जिनमें से पाँच का उत्तर हिन्दी में लिखने को कहा जाएगा। प्रत्येक उत्तर एक- एक अंक का होगा।

1. धीमताम् = बुद्धिमान् । 2 परितः = चारों ओर । 3 निधिः = खजाना ।
 4 परिव्राजकः = सन्यासी । 5 गिरा = पर्वत । 6 पिण्डः = गोला । 7 खलः = दुष्ट ।
 8 विहाय = छोड़कर । 9 हत्वा = मारकर । 10 कीटः = कीड़ा । 11 तमः = अन्धेरा ।
 12 सुमनः = फूल । 13 भ्रमति = घूमता है । 14 जर्जरा = कमजोर ।
 15 पर्यटका = यात्री । 16 वार्तालापम् = बातचीत । 17 दूरदर्शनम् = टैलिविजन ।
 18 पंचापः = पंजाब । 19 वणिकः = बनिया । 20 नलकूपाः = ट्यूबवैल ।
 21 विवाद = झगडा । 22 अप्रियः = कड़वा । 23 अल्पायुः = छोटी आयु ।
 24 मिहिरः = सूर्य । 25 विलक्षणः = अद्भूत । 26 अनेकदा = अनेक बार ।
 27 व्रण = फोड़ा । 28 पितृव्यः = चाचा । 29 शल्यक्रिया = आप्रेशन ।
 30 छिन्दन्ति = काटते हैं । 31 संहतिः = एकता । 32 लोष्ठवत् = मिट्टी के समान ।
 33 कोटपालिका = कचहरी । 34 होरा = घंटा । 35 भावुकः = भावना पूर्ण ।
 36 देहिनः = देहधारी के । 37 विहाय = छोड़कर । 38 परिवृतः = घिरा हुआ ।
 39 देवताः = देव । 40 वस्तुतः = वास्तव में । 41 धावति = दौड़ता है ।
 42 नवः = नौ । 43 अन्ये = दूसरे । 44 सहिताः = साथ । 45 वामेन = बाएं ।
 46 बोधः = ज्ञान । 47 यच्छति = देता है । 48 लघुता = छोटापन । 49 भक्षिता = खा ली ।
 50 आगत्य = आकर । 51 रुचिः = कान्ति । 52 हितावहम् = हितकर ।
 53 पारंगतः = कुशल । 54 अल्पायुः = छोटी आयु । 55 परिवर्त्य = बदलकर ।
 56 अंके = गोद । 57 वितस्ता = जेहलम नदी । 58 सनातनः = पुरातन ।
 59 अफलाः = निष्फल । 60 शिष्येण = सीखें । 61 सुनृता = मधुर ।

मार्ग
 म३३

62 यातायातम्= आना-जाना । 63 मूषिका:=चूहे । 64 उभौ= दोनों ।
 65 राजपुरुषा:=सिपाही । 66 श्रुत्वा= सुनकर । 67 मे=मेरे । 68 श्येन-बाज
 । 69 संशयः संदेह । 70 यत्र= यहाँ । 71 तिमरः=अन्धेरा । 72 शनैः
 शनैः= धीरे-धीरे । 73 अनन्या= निराली । 74 गीर्वाण भारती = देव भाषा
 75 अजायत्= पैदा हुआ । 76 वैदेशिका:=विदेशी 77 आसन्= थे ।
 78 अल्पेन= थोड़े से 79 पारंगत= कुशल । 80 श्रेष्ठिनः= सेठों ने।
 81 स्वतन्त्रम्= आजाद । 82 देहे= शरीर में । 83 धीरः= विद्वान् ।
 84 नरः= मनुष्य । 85 उत्तिष्ठ= उठो । 86 पावकः= आग ।
 87 आपः=जल । 88 वा= अथवा । 89 जन्मनः= जन्म की । 90 रणक्षेत्रे=
 युद्ध क्षेत्र में । 91 देवलोकम्= स्वर्ग को । 92- अहम्= मैं । 93 तौ= वे दो ।
 94 मम= मेरा । 95 तव= तेरा । 96 यूयम् = तुम । 97 तस्य= उसका ।
 98 कदा= कब । 99 वयम्= हम । 100 कामः= कामना ॥

XI

इस भाग से पाँच उपसर्ग पूछे जाएंगे , जिनमें से तीन का धातु और
 उपसर्ग अलग-अलग लिखने को कहा जाएगा । प्रत्येक उत्तर एक- एक
 अंक का होगा ।

धातु और उपसर्ग अलग अलग करें :

प्रश्न	उत्तर
प्रभवति	प्र + भू
प्रविशति	प्र+ विश्
प्रक्षालयति	प्र + क्षाल्
प्रहरति	प्र + ह
प्रसरति	प्र + स्
आगच्छति	आ+गम्
आरोहति	आ+रुह्
आहरति	आ+ह
आनयति	आ+नी
अनुगच्छति	अनु+गम्
अनुवदति	अनु+वद्
अनुभवति	अनु+भू
संहरति	

22/11/2023

संभवति	सम्+इ
प्रतिगच्छति	सम् + भू
उपविशति	प्रति + गम्
उपत्तिष्ठति	उप + विश्
उपवसति	उप + स्था
निर्गच्छति	उप + वस्
अपवदति	निर् + गम्
अपनयति	अप + वद्
अवतरति	अप + नी
अवगच्छति	अव + तृ
अवरोहति	अव + गम्
विकसति	अव + रुह्
	वि + कस्

XII

इस भाग में दो निबन्ध संकेत बिन्दुओं के आधार पर पूछे जाएंगे। दो विषयों में से किसी एक विषय पर संकेत बिन्दुओं के आधार पर निबन्ध लिखना होगा। जो पाँच अंक का होगा।

दीपावली

..... देशे जनाः बहवः मानयन्ति । परं च तेषु उत्सवः अतीव अस्ति । जनाः स्वगृहेषु दीपान् स्थापयन्ति । अत एव एषः उत्सवः इति प्रसिद्धः ।

अस्मिन् एव दिने अन्तिमः तीर्थकरः मोक्षं प्राप्तः । आर्य समाज- प्रवक्तकः महर्षिः स्वर्गं गतः । ग्वालियर- मुक्तः षष्ठः सिक्ख गुरुः अस्मिन् एव दिने अमृतसरम् आगच्छत् । अस्मिन् एव दिने स्वामी देहं त्यक्त्वा मुक्तः अभवत् ।

जनाः दीपमालायाः पूर्वम् एव तस्याः

..... भवन्ति। नरक-चतुर्दश्यां स्वगृहाणि कुर्वन्ति । अस्मिन् एव दिने भगवता वधः कृतः । अस्मिन् एव दिने नृसिंहः अरक्षत् । रात्रौ गृहे पूजनं भवति।

अस्य उत्सवस्य एकः अपि अस्ति । दीपमाला रात्रौ केचित् जनाः च कुर्वन्ति । अस्माभिः एषः दोषः ।

दीपावली

अस्मिन् देशे जनाः बहवः उत्सवाः मानयन्ति । परं च तेषु दीपावली उत्सवः अतीव प्रसिद्धः अस्ति । जनाः स्वगृहेषु माला रूपेण दीपान् स्थापयन्ति । अत एव एषः उत्सवः दीपमाला इति प्रसिद्धः ।

अस्मिन् एव दिने जनानाम् अन्तिमः तीर्थकरः महावीरः मोक्षं प्राप्तः । आर्य समाज- प्रवक्तकः महर्षिः दयानन्दः स्वर्गं गतः । ग्वालियर- कारागारात् मुक्तः षष्ठः सिक्ख गुरुः हरगोबिन्दः अस्मिन् एव दिने अमृतसरम् आगच्छत् । अस्मिन् एव दिने स्वामी रामतीर्थः देहं त्यक्त्वा मुक्तः अभवत् ।

22/9/21

जनाः दीपमालायाः पूर्वम् एव तस्याः स्वगताय भवन्ति। नरक-
चतुर्दश्यां स्वगृहाणि निर्मलानि कुर्वन्ति। अस्मिन् एव दिने भगवता नरकासुर वधः
कृतः। अस्मिन् एव दिने नृसिंहः भक्त-प्रह्लादम् अरक्षत्। रात्रौ गृह लक्ष्मी पूजनं
भवति।

अस्य उत्सवस्य एकः दोषः अपि अस्ति। दीपमाला रात्रौ केचित् जनाः
द्यूतक्रीडा च कुर्वन्ति। परित्यक्तव्य अस्माभिः एषः दोषः।

मम प्रियं मित्रम्

मानवः अस्ति। समाजे सुखपूर्वकं जीवनं गमयितुम् आवश्यकता
.....। मम प्रियं मित्रम् नाम।

..... मम प्रतिवेशी अस्ति। सः मम विद्यालये मया
सह। तस्य जनकः अस्ति माता च। सः मातुः
पितुः गुरुणां च करोति। आवां प्रातः गच्छावः।

..... अस्माकं कक्षायाः नायकः अस्ति। सः अध्ययने अतीव निपुणः
.....। सः सर्वेषां छात्राणां अध्यापकानां च अस्ति। सः
सच्चरित्रः, विवेकशीलः च अस्ति। सः पादकन्दुकस्य सुयोग्यः
..... अस्ति। एतादृशम् मित्रं प्राप्य अहं अनुभवामि।

मम प्रियं मित्रम्

मानवः समाजिकः प्राणी अस्ति। समाजे सुखपूर्वकं जीवनं गमयितुम् संमित्रस्य आवश्यकता
अस्ति। मम प्रियं मित्रम् नाम संजीवः।

संजीवः मम प्रतिवेशी अस्ति। सः मम विद्यालये मया सह पठति
। तस्य जनकः चिकित्सकः अस्ति माता च अध्यापिका। सः मातुः पितुः गुरुणां च आदरं
करोति। आवां प्रातः भ्रमणाय गच्छावः।

संजीवः अस्माकं कक्षायाः नायकः अस्ति। सः अध्ययने अतीव निपुणः
अस्ति। सः सर्वेषां छात्राणां अध्यापकानां च प्रियः अस्ति। सः सच्चरित्रः, विवेकशीलः
सद्व्यवहारशीलः च अस्ति। सः पादकन्दुकस्य सुयोग्यः क्रीडकः अस्ति। एतादृशम् मित्रं
प्राप्य अहं गौरवम् अनुभवामि।

मम अध्यापकः

अस्माकं विद्यालये बहवः सन्ति। श्री तेषु श्रेष्ठतमः। सः सुशिक्षितः
..... च अस्ति। सः अस्मान् पाठयति। सः

संस्कृतभाषायाः प्रसिद्ध अस्ति। तस्य अध्यापन विधिः च अस्ति।

श्री सुशीलः अस्ति। सः सर्वेषु छात्रेषु। सः
सदा स्वच्छाणि धारयति। सः विद्यालयम् आगच्छति। सः छात्रान् कदापि न
.....। सर्वे छात्राः तस्य कुर्वन्ति। छात्रा तस्य कक्षायां पठन्ति।

अध्यापकैः सह तस्य श्रेष्ठः अस्ति। सः अध्यापकः
अस्ति। तस्य अपि सरला अस्ति। अयं मम अध्यापकः गुणानां अस्ति।
वस्तुतः सः अध्यापकः अस्ति।

मम अध्यापकः

अस्माकं विद्यालये बहवः अध्यापकाः सन्ति। श्री. अरमान पराशर तेषु श्रेष्ठतमः।
सः सुशिक्षितः सुयोग्यः च अस्ति। सः अस्मान् संस्कृतं पाठयति। सः संस्कृतभाषायाः

२०२५
२०२५

प्रसिद्ध विद्वान् अस्ति । तस्य अध्यापन विधिः सरला च अस्ति ।

श्री अरमान पराशर सुशीलः अध्यापकः अस्ति । सः सर्वेषु छात्रेषु स्निह्यति । सः सदा स्वच्छाणि वस्त्राणि धारयति । सः समये विद्यालयम् आगच्छति । सः छात्रान् कदापि न दण्डयति । सर्वे छात्राः तस्य सम्मानं कुर्वन्ति । छात्रा तस्य कक्षायां ध्यानेन पठन्ति ।

अध्यापकैः सह तस्य व्यवहारः श्रेष्ठः अस्ति । सः अनुशासनप्रियः अध्यापकः अस्ति । तस्य स्वभावः अपि सरला अस्ति । अयं मम अध्यापकः गुणानां निधिः अस्ति । वस्तुतः सः आदर्शः अध्यापकः अस्ति ।

XIII

गद्यांश के आधार पर दो प्रश्न पूछे जाएंगे । प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में लिखना है प्रत्येक उत्तर 2½ अंक का होगा ।

(1) प्रातः सूर्यः पूर्वे दिग्विभागे उदेति, सायं च पश्चिमे अस्तमेति, इति प्रतिदिनं पश्यामः। तत् किं सूर्यः पूर्वात् पश्चिमं प्रति गच्छति ? न हि, तत् तथा न । सूर्यः स्वस्थाने स्थितः निजे अक्ष-बिन्दौ भ्रमति, अस्माकं पृथिवी तं परितः परिभ्रमति । यदा वयं रेल-याने उपविष्टाः गच्छामः, तदा चलम् अपि यानं निश्चलं प्रतिभाति, वहिःस्थाः च निश्चलाः अपि वृक्षाः चलाः प्रतिभान्ति ।

- प्रश्नः (i) प्रातः सूर्यः कस्मिन् दिग्विभागे उदेति?
(ii) अस्माकम् पृथ्वी कं परितः परिभ्रमति ?

(2) पंचापस्य वीरप्रसूभूमौ महाराज्ञो रणजीतसिंहस्य नाम 'शेर-ए-पंजाब' रूपेण जनाः सादरं स्मरन्ति । तस्य जन्म ख्रिष्टाब्दस्य 1780 तमे वर्षे 'सुकरचकिया' मिसलस्य सरदारस्य महासिंहस्य गृहे अभवत् । तस्य मातुः नाम राजकौर आसीत् । सा तस्य नाम बुधसिंहः इति अकरोत् । महासिंहः रणक्षेत्रे तस्य जन्मनः सूचनां प्राप्तवान् । तत्र विजयं प्राप्य सः तस्य नाम 'रणजीतसिंहः' इति अकरोत् ।

- प्रश्नः (i) महाराज्ञो रणजीतसिंहस्य जन्म कस्य गृहे अभवत् ?
(ii) तस्य माता तस्य किं नाम अकरोत् ?

(3) एशिया-महाद्वीपस्य दक्षिण-भागे स्थितः विस्तृतः भूभागः भारतम् अस्माकं देशः। अस्मिन् देशे बहवः रम्याः प्रदेशाः हिमालयादयः तुंगाः पर्वताः गंगाद्याः च सुजलाः नद्यः सन्ति । अत्र खलु रामः, महावीरः, बुद्धः, शंकराचार्यः, चैतन्यः, कबीरः, नानकः, दयानन्दः, अन्ये च बहवः महापुरुषाः अभवन् । ते स्वकीयैः चरितैः अस्य देशस्य संस्कृतेः निर्माणम् अकुर्वन् । केचित् महापुरुषाः सागराणाम् अपि पारं गत्वा इमां संस्कृतिं प्रासारयन् । ।

- प्रश्नः (i) अस्माकं देशः कुत्र स्थितः अस्ति?
(ii) सागराणाम् अपि पारं गत्वा महापुरुषाः किं प्रासारयन् ?

(4) प्राचीन काले संसारे यातायातस्य साधनानि स्वल्पानि आसन् । ग्रामान्तरं नगरान्तरं वा गन्तुं जनाः अश्वस्य, उष्ट्रस्य, रथस्य वा वाहन-रूपेण उपयोगं कुर्वन्ति स्म । अधुना द्विचक्रिकाः मोटर-यानानि, पोताः, रेलयानानि, विमानानि, अन्यानि च विविधानि यातायात-साधनानि सुलभानि सन्ति । विमानेन जनाः अल्पेन एव कालेन आकाश-मार्गेण सुदूरं प्राप्नुवन्ति । राकेट-यानेन अन्तरिक्ष-यात्रिणः चन्द्रलोकम् अपि प्राप्ताः । कालेन च ते मंगल ग्रहं, शुक्र-ग्रहं च अपि गन्तुं समर्थाः स्युः ।

(i) प्रातः सूर्यः पूर्वे दिग्विभागे उदेति ।

(ii) अस्माकम् पृथ्वी सूर्यं परितः परिभ्रमति ।

(i) महाराज्ञो रणजीतसिंहस्य जन्म महासिंहस्य गृहे अभवत् ।

(ii) तस्य माता तस्य नाम बुधसिंहः अकरोत् ।

(i) अस्माकं देशः एशिया-महाद्वीपस्य दक्षिण-भागे स्थितः अस्ति?

(ii) सागराणाम् अपि पारं गत्वा महापुरुषाः संस्कृतिं प्रासारयन् ?

(i) प्राचीन काले संसारे यातायातस्य साधनानि स्वल्पानि आसन् ।

(ii) विमानेन जनाः अल्पेन एव

2207
8/23

प्रश्न: (i) प्राचीन काले संसारे यातायातस्य साधनानि कीदृशानि आसन् ?
(ii) जनाः केन साधनेन अल्पेन एव कालेन सुदूरं प्राप्नुवन्ति ?

(5) गतवर्षे वयं ग्रीष्मावकाशे कश्मीर यात्रां कर्तुं चण्डीगढ़ात् सायं रेल-यानेन प्रस्थिताः । अन्येद्युः प्रातः वयं जम्मू नगरं प्राप्तवन्तः । ततः मोटर-यानेन श्रीनगराय प्रस्थाय, मार्गं अतिदीर्घं जवाहर-सुरंगाम् अतिक्रम्य, वयं कश्मीरस्य मनोहराम् उपत्यकां प्रविष्टाः । मार्गम् उभयतः रम्याणि दृश्यानि अवलोकयन्तः वयं द्वादशभिः होराभिः श्रीनगरं प्राप्नुवाम् । श्री नगरं वितस्ता-नदीम् उभयतः स्थितम् अस्ति ।

प्रश्न: (i) वयं जम्मू नगरं कदा प्राप्तवन्तः ?
(ii) वयं कति होराभिः श्रीनगरं प्राप्नुवाम ?

कालेन सुदूरं प्राप्नुवन्ति ।

(i) अन्येद्युः प्रातः वयं जम्मू नगरं प्राप्तवन्तः ।
(ii) वयं द्वादशभिः होराभिः श्रीनगरं प्राप्नुवाम ।

XIV

एस भाग में आठ वाक्य देकर किन्हीं पाँच का संस्कृत में अनुवाद करना होगा। प्रत्येक उत्तर एक-एक अंक का होगा ।

- (1) कमल जल में पैदा होता है ।
- (2) वहां जाकर तूने क्या देखा है ? ।
- (3) मैं कहानी लिखने के लिए समर्थ नहीं हूँ ।
- (4) ये धुले हुए कपड़े किसके हैं ।
- (5) चोर को धिक्कार है ।
- (6) गुरु को नमस्कार है ।
- (7) वह वीणा-वादन में कुशल है ।
- (8) वह पिता के सदृश है ।
- (9) आग के पास न जाओ ।
- (10) माली जल से बेलों को सींचता है ।
- (11) मुझे क्या पढ़ना चाहिए ।
- (12) उसके हाथ से फूल गिर गया ।
- (13) कमरे से बाहर निकल जाओ ।
- (14) भगवान हर युग में पैदा होता है ।

22/11/2021

- (15) गुरु को पूछ कर बाहर जाओ ।
- (16) बिल्ली चूहे को खाने के लिए दौड़ी ।
- (17) कहे हुए वचन को याद कर ।
- (18) यह श्लोक याद करने योग्य है ।
- (19) मार्ग के दोनों ओर वृक्ष हैं ।
- (20) कर्ण के समान कोई दानी नहीं है ।
- (21) भारत माता को नमस्कार है ।
- (22) अब रोने से क्या लाभ ?
- (23) हमारी परीक्षा मार्च महीने में होगी ।
- (24) मैं तुमसे एक प्रश्न पूछता हूँ ।
- (25) हम में से एक भी चोर नहीं है ।
- (26) मैं उस लड़की से प्रेम करता हूँ ।
- (27) बछड़ा गाय के पीछे जाता है ।
- (28) वह शराब पीकर अपशब्द बोलता है ।
- (29) मैं दान देना चाहता हूँ ।
- (30) रोगी पका हुआ फल खाता है ।
- (31) मेहनत बिना विद्या नहीं ।
- (32) मुझे पाँच रुपये दो ।
- (33) बेटी माता के तुल्य है ।
- (34) परिश्रम से कार्य सिद्ध होते हैं ।
- (35) स्नान के बाद मैं घर आ गया ।
- (36) वह भोजन पकाने में कुशल है ।
- (37) सप्ताह में सात दिन होते हैं ।

- (38) आप मेरे पिता के समान है ।
(39) मैं लाल किला देखना चाहता हूँ ।
(40) मैं घर में प्रवेश करता हूँ ।
(41) मुझे वहां ले जाकर शेर दिखाओ ।
(42) बीता हुआ समय फिर नहीं आता ।
(43) हमें देश की रक्षा करनी चाहिए ।
(44) पापी को धिक्कार है ।
(45) मेरे पास आओ ।
(46) सीता राम के साथ वन गई ।
(47) यह पुस्तक पढ़ने योग्य है ।

नोट-प्रिंटिंग अशुद्धता के लिए संस्कृत भारती (मैट्रिक कक्षाओं के लिए) पुस्तक से मिलान करें ।

राज
शुद्धी